

*Стеценко Світлана Власівна, кандидат історичних наук, доцент,
Київський національний університет будівництва і архітектури*

ІДЕОКРАТИЧНА ЛЕГІТИМАЦІЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Сучасний політичний порядок денний для України з необхідністю включає в себе питання ідентичностей. Громадянська ідентичність залишається парадною цінністю і не мотивує поведінку суспільства. Цілісна ідентичність громадянина України, будучи інтегральним виявом національної самосвідомості, включає в себе ідентифікацію з політичними і соціальними цінностями і нормами, цивілізаційну ідентифікацію з її історико-культурними та етнічними складовими (сприйняття самих себе, інших народів, образу «внутрішнього» і «зовнішнього» ворогів).

Успішна реалізація національного проекту з урахуванням наступної політичної реінтеграції українців базується на досягненні громадянського консенсусу з ключових питань суспільного розвитку, а також цінностей демократії, прав людини. При цьому останні часом розглядаються як накинута з зовні своєрідне ідеологічне прикриття, фасадна цінність. Таке ставлення пояснюється тим, що нинішня українська політична еліта несе не собі відбиток пізньорадянського періоду, коли в офіційну комуністичну ідеологію мало хто вірив, і вона насправді слугувала прикриттям реальної політики. На той час синонімом політичного режиму була ідеократія; ідеологія виступала в якості важливого засобу легітимізації державної влади.

Сьогодні поняття «ідеократія» використовується в більш широкому розумінні, для того, щоб показати, яке значення набуває ідеологічний стиль політики для формування сучасних політичних схем загалом, зокрема демократії. На думку багатьох вчених, сучасне сприйняття ідеології як певної універсальної ідеї, основним конститууючим елементом якої виступає символ певного суспільного ладу, виглядає архаїчним і неефективним.

Постмодерністське трактування ідеології в інформаційну епоху зображує картину розпаду великого порядку на множинні фрагменти, що символізують крах монолітного образу. Ідеологічні процеси в старих демократіях демонструють появу багаточисленних «малих» ідеологій: екологічної, феміністської, ідеології ЛГБТ-співтовариств тощо. В кожній державі існують групи спеціалістів, які здійснюють систематичну обробку ідей та вчень, їх ретрансляцію через інформаційні канали. Зокрема, реформаторська ідеологія лібералізму щоденно присутня в медіапросторі України. Інколи складається враження, що наші медіа діють в межах установленної ідеології, яка полягає в тому, що вони не мають жодної ідеології.

В Російській Федерації, навпаки, активізувався процес ідеологічного забезпечення нинішнього режиму, звичайно, під егідою захисту національних інтересів. Не в останню чергу- це відповідний супровід гібридної війни проти України на гуманітарному фронті. Уже після анексії Криму публікації в російській політологічній літературі фіксували дві тенденції в політико-

ідеологічному дискурсі. Перша – залишки ліберального та правозахисного руху в країні подавалися як примітивне західництво та антидержавництво. Крім того, це тлумачилося як пережиток радянської системи і спроба відновити атрибути і символи СРСР, але зі зворотним знаком. Друга тенденція - боротьба за російські національні цілі монополізована прихильниками внутріполітичного режиму, авторитаризму, навіть з відродженням сталінізму. Головними прибічниками і пропагандистами «кримнашу» стали колишні ідеологи ГКЧП, яких раніше і близько не підпустили б до державних медіа. Перша позиція подається як така, що відповідає інтересам олігархів і корумпованих вищих чиновників, котрі переймаються збереженням своїх статків. Основа другої тенденції – ідеологія спецслужб, яка накрила Росію з її теорією авторитарного «крюка», котрий тільки і міг врятувати Росію. Політична влада не стримує носів цієї ідеології, бо вони самі і є владою [1, 168,169].

Уже з'явилися повідомлення про розробку офіційної державної ідеології та закону про російську націю. Після того, як Кремль оформив зовнішньополітичну доктрину Росії як держави, яка повинна стримувати згубний загниваючий Захід, дійшла черга до формування (перетворення) російської нації. Російська влада хоче законом ухвалити свою ідентичність. З подачі діючого президента в законі повинно йтися про врегулювання міжнаціональних відносин а також донесення до росіян, хто вони, власне, такі. Розгорнута кампанія по підготовці підручників та навчальних посібників, що відображають схвалену державою «правильну» точку зору на історію. Російська влада намагається здобути історичну легітимність шляхом приватизації і анексії Київської Русі як своєї «колиски». В перелік тем, які потребують захисту від фальсифікації історії потрапили:

1. національна політика Російської імперії (щоб не допустити «спекуляцій на колоніальному питанні»);
2. Велика російська революція 1917 р.;
3. національна політика СРСР;
4. роль Радянського Союзу в перемозі над фашизмом у Другій світовій війні;
5. пакт Молотова-Ріббентропа;
6. роль СРСР у зв'язку з політичними кризами в Німецькій Демократичній Республіці, Угорщині, Чехословаччині, Польщі та інших колишніх соціалістичних країнах.

Щодо українського політико-ідеологічного дискурсу можна констатувати прихід епохи деідеологізації. Багато людей (наших студентів) взагалі не знають, що таке ідеологія, хоча й знаходяться під її впливом. Одіозна практика тоталітаризму породжує негативне ставлення до ідеології, її намагаються не помічати або ігнорувати. Однак, таке ставлення слід відрізнити від вповні ідеологізованих переконань українців щодо заперечення (заборони) конкретної ідеології. Згідно з результатами дослідження, проведеного соціологічною групою «Рейтинг» у листопаді 2016 р., майже половина опитаних (48%) підтримують ідею заборони комуністичної ідеології, проти –

36%, не визначились – 16%. Більшість мешканців Заходу України (78%), половина жителів Центру, третина опитаних на Півдні підтримують заборону комуністичної ідеології, тоді як на Сході таких – 18%. Водночас третина опитаних підтримують заборону націоналістичної ідеології: 40% - проти, чверть – не визначилися. За два останні роки кількість прихильників націоналістичної ідеології зменшилася з 40% до 35%. Майже половина жителів Півдня 40% мешканців Сходу, третина жителів Центру підтримують заборону націоналістичної ідеології, на Заході таких тільки 20%. Рівень підтримки заборони цієї ідеології вищий у людей похилого віку з низькими доходами [2]. Звідси, можна зробити висновок про зростаючу популярність націоналістичної (національної) ідеології серед нової генерації українців. Думається, йдеться про запит на формування новоукраїнської нації, яка матиме нову соціальну та ідейну основу. Останні суспільно-значимі політичні акції за участю молоді (приурочені до третьої річниці Майдану гідності) так чи інакше відбувалися в руслі націоналістичного дискурсу.

З іншого боку непривабливість нинішньої української державності, її неефективність, проблематична реформованість підточують стартовий консенсус навколо ідеології української національної держави. Не вистачає інклюзивного спільного соціально-політичного проекту України та відповідальних еліт. Електронні декларації показали, що еліта не вірить у свою країну, не довіряє національній культурі, національній валюті. Актуальним залишається обговорення всіх тих невирішених питань, котрі визначають зміст «української ідеї» на сучасному українському етапі.

Український філософ А. Баумейстер зазначає, що сьогодні в нас відсутня держава, звичайно, не в частині формальних інститутів, а в якості ідеї спільного блага (поняття Арістотеля). Спільне благо, котре виростає зі спільних зусиль, об'єднує і створює відчуття солідарності [3]. На спільну ідею працює розвиток самоуправління громад, міст, локальних культур. На часі розробка нашими інтелектуальними, політичними, бізнесовими журналістськими елітами відповідної системи координат для розвитку країни.

Список використаних джерел

1. Лукин А. В. Шовинизм или хаос: порочный выбор для России / А.В. Лукин// Полис. – 2014. - №3. – С. 159-171.
2. Ставлення до окремих історичних постатей та процесу декомунізації в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://ratinggroup.ua/research/ukraine/otnoshenie_k_otdelnym_istoricheskim_1_ichnostyam_i_processu_dekommunizacii_v_ukraine.html
3. «Майдан заклав певні підстави для змін»//День. – 2016. – 22 листопада.